

ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ В УКРАЇНІ

ПОЛЩУК Оксана Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент,
Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету

ВАСИЛЕВСЬКИЙ Владислав Олегович

студент спеціальності «Міжнародний бізнес»,
Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету

У статті розглянуто основні проблеми міграційних процесів в Україні, наведено статистику основних показників, які впливають на міграцію робочої сили в Україні, охарактеризовано взаємозв'язок оптимізації нормативно-правової та міграційної політики, а також вплив нормативно-правової політики на економічну стратегію розвитку України у сфері міграції трудових ресурсів.

Ключові слова: міграція робочої сили, трудові ресурси, міграційна політика, природний рух населення

Вступ. Питання міграції робочої сили є досить актуальними на сучасному етапі розвитку України. Адже міграція трудових ресурсів як економічне явище є одним з факторів формування суспільства, що безпосередньо впливає на його становлення та функціонування. Сьогодні міграція робочої сили стала одним з головних чинників соціально-економічних трансформацій і розвитку всіх регіонів України. Тому така тенденція і спонукає досліджувати особливості та проблематику трудової міграції в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Значний внесок у розробку основних положень щодо нормативно-правових аспектів трудової міграції, зробили такі вітчизняні вчені, як: І. Гнибіденко, С. Гриневич, О. Заклекта, А. Кравченко, О. Малиновська, І. Реліна, Ю. Римаренко, О. Піскун, В. Новик., С. Западнюк, Е. Лібанова, О. Малиновська, М. Ніколайчук, С. Пирожков, А. Платонов, О. Позняк, О. Пуригіна, М. Романюк, О. Хомра та інші. Але проблеми міграційних процесів в Україні змушують і надалі розглядати питання, пов'язані з міграцією робочої сили в Україні [1, с. 12-14; 3, с. 9-13; 5, с. 14-17].

Постановка завдання. Основними цілями даної статті є аналіз тенденцій розвитку та змін в сучасних міграційних процесах України, характеристика залежності процесу міграції робочої сили від нормативно-правової бази українського законодавства, порівняння тенденцій коливання природного руху та демографічної ситуації та їх зв'язок з міграцією робочої сили в Україні, розкриття питань гендерної нерівності у міграційних процесах та дослідження можливостей щодо оптимізації викладених проблем.

Викладення основного матеріалу. Для більш детального ознайомлення з ситуацією міграції робочої сили в Україні слід спочатку розглянути теоретичну сторону поняття міграції як економічного явища. Міграція робочої сили – це переміщення працездатного населення, що викликається причинами економічного характеру. Міграція робочої сили відбиває процес перерозподілу трудових ресурсів між національними економіками. На сьогоднішній день проблеми міграції набувають все гострішого характеру в усьому світі. За деякими оцінками, на планеті налічується до 200 млн мігрантів, і ще досить значна кількість людей може покинути свою країну, переїхавши в іншу. В основному переважають економічні мігранти, тобто люди, які шукають більших заробітків, стабільніших умов життя за кордоном. Україна також є частиною світової спільноти, тому всі тенденції, що пов'язані з міграцією робочої сили, які відбуваються у світі, безпосередньо впливають на міграційні процеси в межах України. [10]

Провідні вчені та економісти, які займалися дослідженням міграції трудових ресурсів, виділяють ряд причин, що спонукають резидентів однієї країни виїздити до іншої країни. До таких причин відносять:

- національні відмінності в заробітній платі – є загальноприйнятою тенденцією, так як в країнах з більш високим рівнем розвитку, як правило, заробітна плата вища, ніж заробітна плата на ідентичній посаді в країні з менш низьким рівнем розвитку. Звісно, у даному порівнянні не мають місце заробітна плата посад різних ієрархічних рівнів та різних сфер зайнятості. Наприклад, не можна порівнювати заробітну плату інженера-технолога на підприємстві з виробництва напівфабрикатів та заробітну плату виконавчого директора підприємства з виробництва двигунів автомобіля;

- наявність безробіття у країні – це одна з головних причин міграції трудових ресурсів. Але під час розгляду даної проблеми слід враховувати різницю між рівнем безробіття однієї країни та рівнем безробіття іншої країни. Тому до країни, у якій рівень безробіття менший, будуть приїздити іммігранти з країни, у якій рівень безробіття більший;
- національні відмінності в умовах праці – розглядаючи дану причину, слід враховувати умови праці в багатонаціональній країні. Таким чином, жінка, яка не може за своїм віросповіданням працювати на підприємстві з особами протилежної статі, буде змушена мігрувати до країни, де забезпечення даних умов на ідентичній посаді буде можливим;
- політичні переслідування – дана причина пов'язана з особливостями нормативно-правової бази різних країн. Якщо особа вчинила злочин у своїй країні і за законом повинна нести покарання, вона може звернутися з проханням про політичний притулок до іншої країни;
- причини особистого характеру – такі причини можуть бути досить широкого спектру розгляду, так як особа може мігрувати до іншої країни через моральні та духовні переконання, проживання у країні призначення кровної рідні, культурні цінності та багато інших. [10]

Також варто зазначити, що міграція трудових ресурсів спостерігається не лише між країнами, відмінними за своїм рівнем розвитку, але й між країнами з однаковими економічними можливостями та економічним потенціалом. Дана міграція зумовлюється, як правило, неекономічними причинами, такими як порушення прав людини, екологічні, а також до даної класифікації долучаються вище згадані причини особистого характеру. [10]

Міграцію трудових ресурсів слід розглядати не лише з точки зору мігрантів, а й з точки зору урядів країн, з яких емігрують, та країн, до яких іммігрують. З боку країн-імпортерів трудових ресурсів виділяють такі основні причини:

- незабезпеченість власного ринку трудових ресурсів висококваліфікованою робочою силою;
- потреба країни-імпортера у дешевій робочій силі;
- різниця між оплатою праці резидентам країни та іммігрантам, що для останніх є переважно нижчою.

З боку країн-експортерів трудових ресурсів виділяють наступні причини:

- перенаселення певних регіонів країни та велика густина населення країни в цілому;
- великий рівень безробіття та неспроможність уряду країни з високим рівнем безробіття забезпечувати нові робочі місця;
- низький рівень життя та різниця у рівнях оплати праці;
- виробнича необхідність (переважною мірою для висококваліфікованих спеціалістів, які навчалися за кордоном або в межах власної країни, але на їх спеціальність немає належного попиту в країні-експортері. [10])

Окрема увага належить розділу з питань міжнародно-правового регулювання та нормативно-правових актів законодавства України, що регулюють міграційні процеси в Україні. Поділ норм на універсальні та нормативно-правові акти національного законодавства дає змогу більш комплексно оцінити ситуацію процесу міграції робочої сили з точки зору права. До універсальних норм міжнародного права загального характеру відносять такі норми права, що стосуються прав та свобод людини, мають загальний характер та частково пов'язані з процесами трудової міграції. До таких норм відносять Декларацію прав людини та громадянина 1789р., Загальну декларацію прав людини 1948р., Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права 1966р. До спеціальних універсальних норм міжнародного права відносять такі норми, які безпосередньо регулюють та тлумачать міграційні процеси. До них належать Конвенція ООН про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей 1990р., Конвенція ООН про статус біженців 1951р. [2]

До нормативно-правових актів, які регулюють процеси міграції робочої сили на території України, належать Конституція України (статті 11, 26, 24, 53, 12, 33 та інші), Закон України «Про імміграцію», Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» 1994р., Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо інформаційного забезпечення реалізації державної міграційної політики на 2008-2009 роки». [8]

На сучасному етапі економічного розвитку України глобальною проблемою, яка безпосередньо впливає на тенденцію міграції трудових ресурсів в Україні, є демографічна ситуація (негативна динаміка народжуваності, смертності, від'ємне сальдо міграції). За даними Держкомстату загальна чисельність населення по Україні станом на 1 липня 2013 року становила 45 469,8тис. осіб. Тоді як

станом на 1 липня 2012 року загальна чисельність населення по Україні складала 45 561,9тис. осіб, станом на 1 липня 2011 року – 45 674,9тис. осіб, та станом на 1 липня 2010 року – 45 859,8тис. осіб. Тобто, дана динаміка показує, що населення України з кожним роком скорочується. А трудова міграція у свою чергу відіграє провідну роль у даній проблемі. Для більш детального аналізу тенденції зменшення населення України можна уявити за допомоги рис. 1 [7].

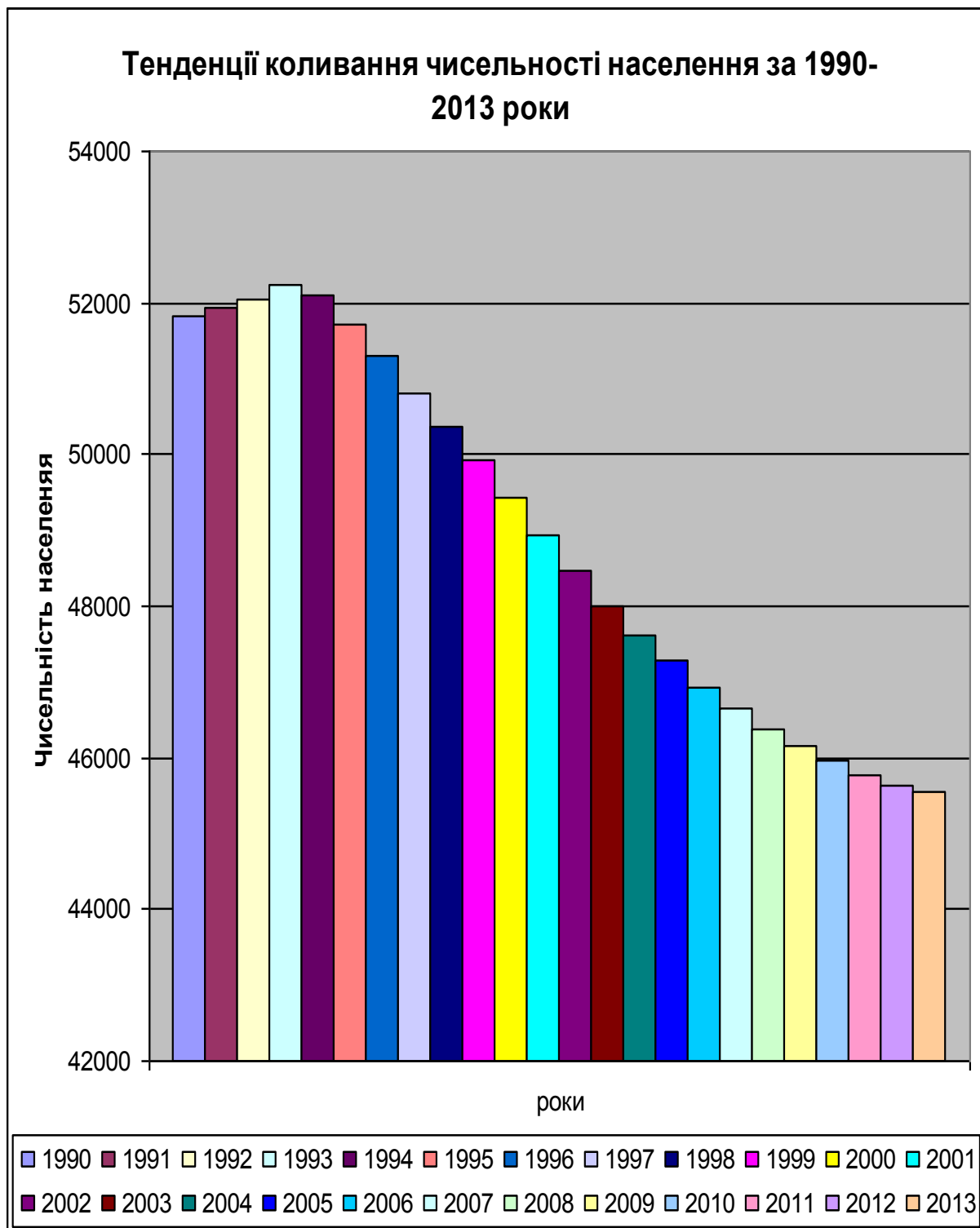


Рис. 1 Аналіз тенденції зменшення населення України

Кожного року загальне населення в Україні зменшується саме внаслідок виїзду українців за кордон з метою пошуку кращої роботи. Україна в світовому міграційному процесі виступає як міграційний донор, а не міграційний реципієнт. Масова міграція є загальносвітовою тенденцією сучасності, в якій Україна відіграє провідну роль.

Після проголошення незалежності України, відбулося поживлення еміграції українців (значна частина працездатного населення покинула територію України в пошуках робочих місць). Сьогодні економічна ситуація України також містить ряд проблем: низька заробітна платня, нестача робочих місць, інфляція, що веде до росту цін на продукти харчування. Та в цілому соціально-матеріальне становище українців в XXI столітті поступово покращувалось, що можна проаналізувати (рис. 2) – природного руху населення в Україні за 2002-2012 роки: [7]

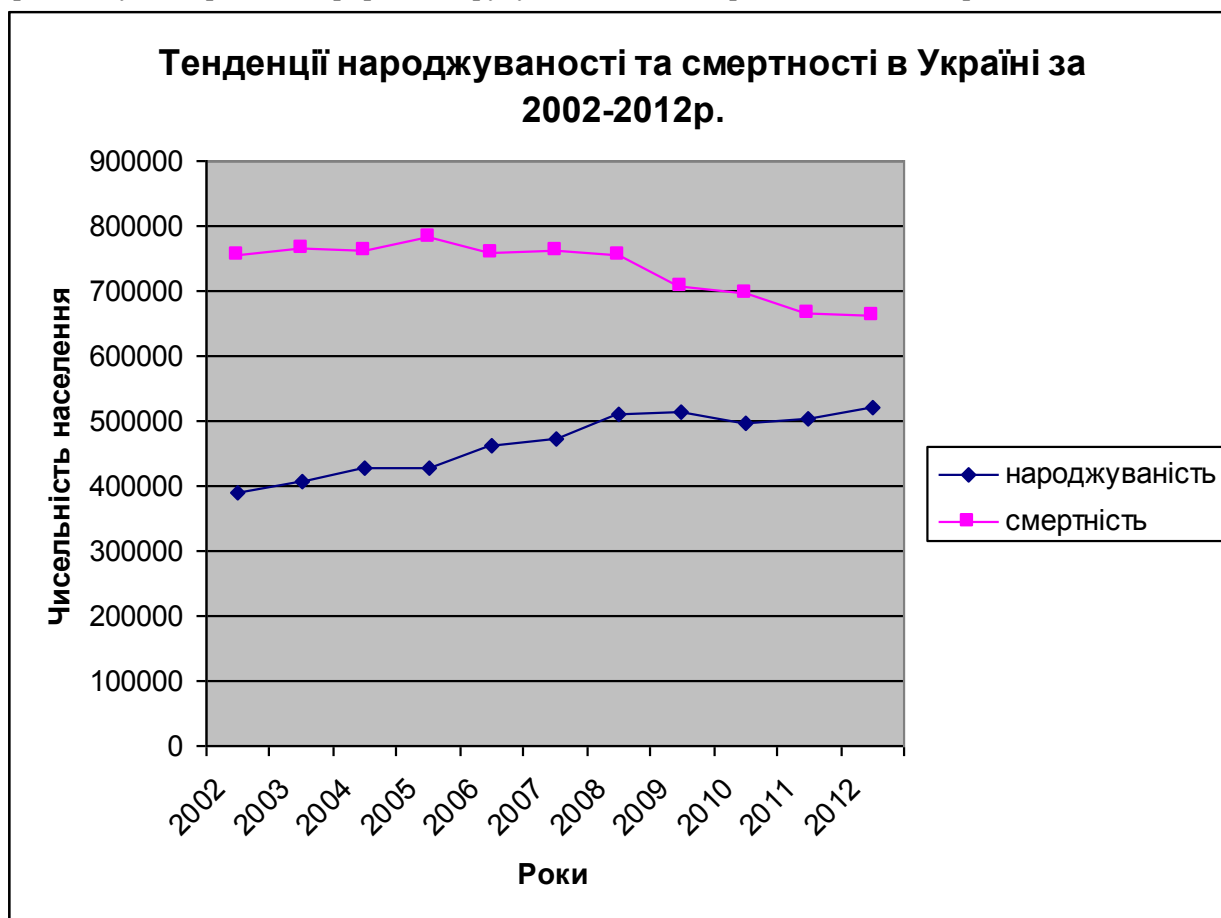


Рис. 2 Природний рух населення в Україні за 2002-2012 роки

Але дана тенденція не вплинула позитивно на скорочення кількості українців-емігрантів, адже за кордон переважно виїзять молоді та перспективні сім'ї.

Особливістю сучасної міграції робочої сили в Україні є динаміка зміни відсоткового відношення емігрантів з великих міст та сільської місцевості. У зв'язку з процесами глобалізації жителі сільської місцевості стали такими ж інформованими, як і жителі великих міст. За даними загальнонаціонального соціологічного моніторингу, на сьогодні в потоках тимчасової трудової міграції за кордон найбільш широко представлено населення малих міст (33%) та сільської місцевості (28%). [9]

Також прослідковується саме тенденція, що Україну покидають не лише мешканці Західної України, але також масово емігрують жителі східних регіонів, що зумовлює причину не лише недостатньої кількості робочих місць, але й суттєву різницю в оплаті праці в Україні та за кордоном. Також причиною еміграції українців є дискомфорт від загальної нестабільності в Україні, широко поширена корупція, відсутність можливостей для розвитку і самореалізації. [9]

Важливою проблемою міграції є нелегальний найм українців за кордоном, та нелегальний найм іммігрантів в Україні. Багато мігрантів навіть не знають про легальний механізм працевлаштування за кордоном і самі шукають нелегальні шляхи найму, які є більш ризикованими та не завжди нелегальне працевлаштування приносить найманому робітникові фінансову стабільність, а навіть навпаки наражає не особисту безпеку.

Наступною проблемою сучасної міграції в Україні є частка жінок, які виїзять за кордон. Сьогодні серед "заробітчан" доля жінок становить близько 63%. Дана тенденція є досить негативною, адже вона безпосередньо стимулює демографічну кризу в Україні. Сьогодні дуже

важливого значення набуває питання нелегальних мігрантів жіночої статі. Адже в стані нелегального мігранта значно важче відстоювати свої права та свободи. Особливо гостро постає питання реалізації прав та свобод жінок в країнах, які не забезпечують всі міжнародні права та свободи жінок або право регулювання та законодавча база яких не розглядає проблемні питання, пов'язанні з перебуванням за працевлаштуванням жінок на території іноземної країни. [9]

За офіційними даними Держкомстату міграційний рух по Україні станом на 2013 рік (січень-червень) має такий вигляд: [7] (табл.1.)

Таблиця 1

Міграційний рух України станом на 2013 рік (січень-червень), тис. осіб

У межах України		Зовнішня міграція	
загальна кількість прибулих в Україну	228 710 осіб	загальна кількість прибулих в Україну	26 109 осіб
загальна кількість вибулих з України	228 710 осіб	загальна кількість вибулих з України	7 814 осіб
найбільша кількість прибулих у межах Донецької області	17 307 осіб	найбільша кількість прибулих у межах Харківської області	5 193 осіб
найменша кількість прибулих у межах Закарпатської області	2 728 осіб	найменша кількість прибулих у межах Закарпатської області	130 осіб
найбільша кількість вибулих у межах Донецької області	18 341 особа	найбільша кількість вибулих у межах Київської області	1 597 осіб
найменша кількість вибулих у межах Закарпатської області	2 853 особи	найменша кількість вибулих у межах Рівненської області	47 осіб
найбільший міграційний приріст у межах Київської області	+4 436 осіб	найбільший міграційний приріст у межах Харківській області	+4 329 осіб
найбільше міграційне скорочення у межах Харківської області	- 2 559 осіб	найбільше міграційне скорочення у межах Закарпатської області	- 126 осіб
		загальний міграційний приріст становить	18 295 осіб

Виходячи з даного аналізу, можна говорити, що зараз в Україні спостерігається додатний міграційний приріст, який зумовлений великою кількістю іммігрантів з країн Азії та Африки, які переважною мірою виступають як некваліфікована робоча сила. Основними сферами, де зайняті працівники-іммігранти є будівництво, сільське господарство (збирання врожаю), домашнє господарство (прибирання домівки, готування їжі, доглядання дітей та людей похилого віку), сфера торгівлі та сервісу. У свою ж чергу більша частка емігрантів з України є вчені, викладачі, спеціалісти в області медицини і вищих технологій, програмісти (проблема «витікання мізків»), хоча за кордон з України також виїждить досить велика кількість некваліфікованої робочої сили. [9]

Для поліпшення міграційної ситуації в Україні було б доцільно застосовувати такі заходи:

- Забезпечувати умови для поширення легального працевлаштування, насамперед в тих країнах, куди виїжджає найбільша кількість громадян України.
- Забезпечувати права та соціальний захист працівників-мігрантів.
- Усувати або мінімізувати обставини, що призводять до дискримінаційного, безправного, становища громадян України на ринках праці закордонних країн.
- Сприяти проведенню в країнах зосередження української міграції моніторингових досліджень з метою отримання статистичних даних та інформації про динаміку трудової міграції у відповідній країні.
- Цілеспрямовано створювати робочі місця в таких галузях, як сільське господарство, легка, текстильна і хімічна промисловість, тобто там, де сьогодні використовується праця мігрантів в Європі.
- Слід радикально переглянути механізм оплати праці усередині країни. [9]

Висновки. Таким чином процес міграції робочої сили в Україні є досить складним питанням, що потребує постійного перегляду та доопрацювання. Зараз одним з нагальних завдань для провідних вчених економічної та правової сфери є узгодження та доопрацювання нормативно-

правової бази, що регулюватиме трудові відносини, забезпечуватиме права та свободи мігрантів як на території України, так і за її межами, у поєднанні з економічними аспектами, такими як: квота іммігрантів на території України, рівень заробітної плати в межах України та економічний потенціал економіки, який би забезпечував гарантії щодо гідної заробітної плати, зменшення рівня інфляції, що, у свою чергу, гарантуватиме стабільний споживчий кошик резидентів України та іммігрантів.

Такий комплексний підхід у вирішенні проблем, пов'язаних з процесом міграції трудових ресурсів в Україні, є досить складним і потребує попереднього аналізу змін, які можуть бути спричинені внесенням поправок до національного законодавства чи втручання держави в економіку країни для впливу на певні міграційні показники. Для розв'язання складних економічних питань не можна застосовувати тільки застарілі економічні моделі та спиратися лише на досвід попередників.

Потрібно намагатися шукати нові підходи щодо розв'язання проблем сучасних міграційних процесів в Україні, робити певні припущення та прогнози, намагатися вносити нові ідеї у міграційну політику країни, що єдиним результатом мало б місце забезпечення гідних умов проживання на території України її резидентам та іммігрантам.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Гринкевич С.С. Міжнародна міграція робочої сили та її розвиток в Україні // Вісник ХНТУ – 2009. – №1. – с.12–14.
2. Журнал Верховної Ради України «Віче» [Електронний ресурс]. – <http://www.viche.info>
3. Заклекта О.А. Трудова міграція як умова розвитку міжнародного ринку праці // Вісник КНТЕУ – 2008. – № 4. – С. 9–13.
4. Міжнародна міграція робочої сили [Електронний ресурс]. – <http://pidruchniki.ws>
5. Реліна І.Є. Масштаби, форми та напрямки сучасних міграційних процесів // Науковий вісник. – 2009. – №2. – с. 14–17.
6. Статистичний щорічник України за 2009 рік // Держкомстат України – К: Видавництво «Консультант», – 2010. – с. 156.
7. Статистичні дані Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Стаття «Проблеми нормативно-правового забезпечення регулювання міграційних процесів в Україні» Садова У.Я., Біль М.М. [Електронний ресурс]. – <http://archive.nbu.gov.ua>
9. Стаття «Проблеми та шляхи вирішення трудової міграції» Савка В.А. [Електронний ресурс]. – <http://www.rusnauka.com>
10. Структура та поняття міграції [Електронний ресурс]. – <http://lib.chdu.edu.ua156>

Полищук О. В., Василевский В. О. Проблемы миграции рабочей силы в Украине / Институт международных отношений Национального авиационного университета.

В статье рассмотрены и исследованы основные проблемы миграционных процессов в Украине, наведены статистические данные основных показателей, которые влияют на миграцию рабочей силы в Украине, охарактеризовано взаимосвязь оптимизации нормативно-правовой и миграционной политики, а также влияние нормативно-правовой политики на экономическую стратегию развития Украины в сфере миграции трудовых ресурсов.

Ключевые слова: миграция рабочей силы, трудовые ресурсы, миграционная политика, эмигранты, иммигранты, природное движение населения.

Polishchuk O. V., Vasilevskiy V. O. The problems of labor migration in Ukraine / Institute of international relations of the National aviation university.

This article provides the analysis basic problems of migration processes in Ukraine, statistics are key indicators that affect labor migration in Ukraine, describes interrelation of optimization of regulatory and policy on migration and the impact of regulatory policies on the economic development strategy of Ukraine in the field of labor migration.

The migration of labor in Ukraine is quite a complex issue that requires constant review and revision. Now one of the most urgent tasks for the leading scholars of economic and legal spheres are negotiation and finalization of the legal framework that regulates labor relations, ensure the rights and freedoms of migrants both in Ukraine and abroad, combined with the economic aspects, such as: quota immigrants in Ukraine, wages in Ukraine and the economic potential of the economy, which would provide guarantees for decent wages, reducing inflation, which in turn ensures a stable basket residents of Ukraine and immigrants.

Such an integrated approach in solving the problems connected with the process of labor migration in Ukraine is quite complex and requires a preliminary analysis of changes that may be caused by amendments to the national legislation or government intervention in the economy to influence certain migration rates. For solving complex economic issues can not be applied only outdated economic model and rely on the experience of predecessors.

We're trying to find new approaches to solving the problems of modern migration processes in Ukraine , making certain assumptions and forecasts , try to bring new ideas to the migration policy of the country , the only result would occur to ensure decent living conditions in the Ukraine its residents and immigrants.

Keywords: *labor migration, labor resources, migratory policy, emigrants, immigrants, natural motion of population.*